

ISSN (E) - 2181-1334

30/07/2021

UzACADEMIA

ILMIY-USLUBIY JURNAL
№19

НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ

Crossref

SCIENTIFIC-METHODICAL
JOURNAL

+99891152-93-14

WWW.ACADEMIASCIENCE.UZ

"ACADEMIA SCIENCE" ILMIY-TADQIQLAR MARKAZI

UzACADEMIA

**ILMIY-USLUBIY JURNALI
НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL
ISSN (E) – 2181 - 1334**

BARCHA SOHALAR BO'YICHA

**VOL 2, ISSUE 9 (19), JULY 2021
PART - 2**

www.academscience.uz

Volume 2. Issue 9 (19), July 2021

TAHRIRIYAT

Editor in chief

Eshmatov Gayratjon Marupovich

Executive Secretary

Ravshanjon Abdullayev

He is a history teacher at Baghdad District 8 Secondary School

Preparing for publishing

Khalikov Mukhriddin Tavakkaljon ugli
Fergana State University

Bosh muharrir

Eshmatov G'ayratjon Ma'rupovich

Mas'ul kotib

Ravshanjon Abdullayev

Bag'dod tumani 8-umumi o'rta ta'lif maktabi tarix fani o'qituvchisi

Nashrga tayyorlovchi

Holiqov Muhriddin Tavakkaljon o'g'li
Farg'ona davlat universiteti

TAHRIR KENGASHI A'ZOLARI

Sultonali Mannopov

O'zbekiston xalq artisti, professor

Eshmetov Izzat Do'simbatovich

O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi, texnika fanlari doktori, professor

Matibaev Taspolat Baltabaevich

Sotsiologiya fanlari doktori (DSc), Professor, Turon FA Akademik

Abdullayev Muzrobjon Gulamovich

Andijon davlat universiteti, professor

Akramova Shahnoza Abrorovna

Milliy gvardiya Xarbiy-tekniqa instituti Psixologiya va pedagogika kafedrasi mudiri,

Pedagogika fanlari doktori, dotsent

Arslanov Sharafutdin Sultanovich

kimyo fanlari doktori, professor

Tuychiyeva Inoyat Ibragimovna

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori

Oripov O'rulboy Ahmedovich

Navoiy davlat pedagogika instituti, PhD

Qo'ldashev Sherali Temiralevich

O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Sharqshunoslik instituti katta ilmiy xodimi, tarix fanlari nomzodi, dotsent

Fazliyeva Zebo Kamarbekovna

O'zbekiston davlat Xoreografiya Akademiyasi, dotsent

Akbarov Qobuljon Yakubovich

Qo'qon davlat pedagogika instituti, tarix fanlari nomzodi, dotsent

Azimov Baxtiyor Ganievich

O'zbekiston davlat konservatoriysi, Pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

Xusanova Xayriniso Tayirovna

O'zMU, sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent

Smaylova Gulmari Yuldashevna

QRXTHQTMO hududiy markazi, dotsent

Bazarov Otabek Odilovich

Qo'qon davlat pedagogika instituti, PhD

Popov Dmitriy Vladimirovich

Andijon mashinasozlik instituti, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Raximova Gulchexra Sobirjonovna

Qo'qon davlat pedagogika instituti, PhD

Umarova Maxliyo Yunusovna

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti, f.f.n, dotsent

Ismoilova Muhayyo Qozoqboyevna

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti, filologiya fanlari nomzodi

Usmanova Umida Aybekovna

Andijon davlat universiteti, PhD

Toshtemirov Otabek Abidovich

Farg'ona politexnika instituti

MUNDARIJA / TABLE OF CONTENTS / СОДЕРЖАНИЕ

1.	Sulaymonova Tukhtakhon Ganasharovna, Abdurahimova Hurinisobegim Abdulhomid qizi CONTENT AND ESSENCE OF THE TOPIC "PSYCHOLOGY OF COMMUNICATION"	5
2.	Sharobiddinova Aziza Anvarjon qizi INSON HUQUQLARI TUSHUNCHASI VA UNING AMALIYOTDA QO'LLANILAYOTGAN TAMOYILLARI	11
3.	Sulaymonova Tukhtakhon Ganasharovna, Abdurahimova Hurinisobegim Abdulhomid qizi INDIVIDUAL PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE HUMAN	14
4.	Najmidinova Ёкутхон Рухиддиновна, Омонбаев Хуршидбек ТЕХНОЛОГИК МАШИНА ВА ЖИХОЗЛАРГА ТЕХНИК ХИЗМАТ КЎРСАТИШДА ФОЙДАЛАНИЛДИГАН КЎТАРИШ МЕХАНИЗМЛАРИНИ ЛОЙИҲАЛАШ	20
5.	Abdullahov Ravshan Davlat o'g'li QATTIQQO'LLIK VA BEPARVOLIKNING BOLA PSIXIKASIGA SALBIY TA'SIRI	25
6.	Karimova Shoxsanamxon Sherzodbek qizi ISLOM MADANIYATI RIVOJIDA IMOM MOTURIDIY ME'ROSI	28
7.	Izzatova Ra'no Ulug'bekovna MUSTAQILLIK YILLARIDA QATAG'ON QURBONLARI XOTIRASINI ABADIYLASHTIRISH	32
8.	Eminjonova Nilufar Azimjonovna MUZEY PEDOGOGIKASIDAN FOYDALANISHNING AFZALLIKLARI	37
9.	Nabiyev Muxammadali YANGI O'ZBEKISTON – YANGI QO'SHNICHILIK	41
10.	Мустафокулов Рўзиқул Бойназарович, Худойкулова Жамила Олимовна ШОИР БОЛТА ЁРИЕВ ИЖОДИДА БОЛА ХАРАКТЕРИНИНГ ОЧИБ БЕРИЛИШИ	49
11.	Алишер Мамажонов Нодирбек Саттаров ИТАЛИЯ РИСОРЖИМЕНТО ДАВРИДА	57
12.	A.Aldabergenov, B.Kalmuratov TALABALARNING MANTIQIY FIKRLASHINI RIVOJLANТИRISH (natyurmort janri misolida)	61
13.	F.H.Мусаев, A.X.Мейлиев НЎХАТНИНГ КАСАЛЛИКЛАРИ АСКОХИТОЗ КАСАЛЛИГИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ ВА УНГА ҚАРШИ КУРАШ ЧОРАЛАРИ	68
14.	Садоқат Узбекова МАҲМУДХЎЖА БЕҲБУДИЙНИНГ МИЛЛИЙ ТАЪЛИМ ТЎҒРИСИДАГИ ҚАРАШЛАРИ	72

TALABALARING MANTIQIY FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISH (natyurmort janri misolida)

A.Aldabergenov

Ajiniyoz nomidagi Nukus DPI katta o'qituvchisi,

B.Kalmuratov

Tasviriy san'at va amaliy bezak san'ati mutaxassisligi 1-kurs magistranti.

Ajiniyoz nomidagi Nukus DPI

Xalqimiz ma'naviyati va madaniyatini boyitishda tasviriy san'atning o'rni bor. Hozirgi davrda har sohada bo'lgani kabi tasviriy san'atda katta o'zgarishlar bo'lmoqda. Respublikamizning kelajakda buyuk mamlakatga aylanishi, jahonning rivojlangan davlatlari qatoriga qo'shilishida xalqimiz madaniyat, ma'rifati, san'ati va ma'naviyatining roli beqiyosdir. «Bugun bizning oldimizda shunday tarixiy imkoniyat paydo bo'ldiki, - degan edi birinshi Prezidentimiz Islom Karimov, - biz bosib o'tgan yo'limizni baholab, milliy davlatchiligimiz negizlarini aniqlab, buyuk madaniyatimiz tomirlariga, qadimiylarini merosimiz tomirlariga qaytib, o'tmishdagi boy an'analarini yangi jamiyat qurilishiga tadbiq etmog'imiz kerak»¹⁶. Shu maqsadda respublikamiz hukumatining qator hujjatlari vatanimizning har tomonlama jahon andozalari asosida rivojlanishiga qaratilmoqda. Jumladan, yoshlarga ta'lim-tarbiya berishda madaniyatimiz, qadriyatlarimiz, milliy san'atimiz namunalaridan, otabobolarimiz tomonidan yaratilgan va butun jahonga mashhur bo'lgan ajoyib san'at namunalaridan keng foydalanishga katta ahamiyat berilmoqda.

Tasviriy san'at mashg'ulotlari Badiiy grafika fakul'teti talabalarining pedagogik faoliyati va badiiy ijodkorligini o'stirishda muhim ahamiyatga ega. Chunki, bo'lajak rassom o'qituvchi tasviriy san'atning ifoda vositalari haqida chuqur ma'lumotga ega bo'lishi, turli badiiy materiallarning xususiyatlari va ularning foydalanish yo'llarini mukammal egallashi kerak. O'qituvchi qalam va bo'yoqlar bilan rasm ishlash malakalariga ega bo'lish bilan birga, shu sohadagi nazariy hamda amaliy bilimlarini o'quvchilarga etkaza olishi zarur.

Ayniqsa mamlakatimiz mustaqillikni mahkamlash yo'lida takomillashayotgan siyosiy va iqtisodiy o'zgarishlar davrida xalq ma'rifati sohasida ijodiy, estetik madaniyatli yosh mutaxassislarning yetishib chiqishi va ishga kirishib, yuksak malakalarga ega bo'lishi juda muhim.

¹⁶ И.А. Каримов. «Ўзбекистоннинг сиёсий- ижтимоий ва иқтисодий истиқболининг асосий тамойиллари ». -Т.: «Ўзбекистон», 1995, 9-б.

Ushbu muammolarni amalga oshirishda tasviriy san'at mutaxassislariga o'rta maxsus va yuqori ta'lim berish o'quv o'rinnarining tasviriy san'at mashg'ulotlarini olib boruvchi o'qituvchilarning faoliyati katta rol' o'ynaydi, ularga katta ma'suliyatli vazifalar qo'yiladi.

Ta'lim berish haqidagi qonunda badiiy tarbiyani har tomonlama rivojlantirishga alohida e'tibor berilgan.

Go'zallikni sevuvchi har bir inson san'at turlarining barchasini, ular orasida tasviriy san'atga alohida e'tibor qaratmasdan, san'at haqida qandaydir baho berishi yoki lazzatlanishi mumkin emas. Chunki, tasviriy san'atsiz madaniyatning hech bir turini tasavvur qilishning o'zi qiyin narsa. Tasviriy san'at alohida bir olam. Insoniyat azaldan go'zallikka intilib kelgan, go'zallik esa insoniyatning barkamol va hurfikr bo'lishiga yetaklaydi. Bu o'rinda san'atning o'rni qanchalar keng qamrovli ekanini so'z bilan ta'riflab bo'lmaydi. San'atning yuzaga kelishi insonning borliq to'g'risidagi bilimlarining chuqurlashishiga, o'z avlodni tajribalaridan bahramand bo'lishiga olib keladi. San'at xalqning estetik ehtiyojlarini qondirishga xizmat qiladi. estetik jihatdan o'sish faqat san'atnigina idrok etish lozim bo'lmay, balki umumiy madaniyatining, turmush madaniyati, his-tuyg'ular madaniyati uchun ham juda zarur bo'lgan hodisadir.

Tasviriy san'at borliqni badiiy obrazlar orqali o'zidan aks ettiradi. Tasviriy san'at insonning ongiga ta'sir etib, unda ezgu his-tuyg'ularni uyg'otadi. U kishini ruhlantirib, ma'naviy olamini boyitadigan san'at turlaridan biridir.

O'z xalqining milliy san'atining tarixi va xususiyatlarini bilish, o'zining turmush va tabiat bilan bog'liq holidagi an'analarini bilish, yoshlarda milliy g'urur xissini tarbiyalaydi. Tasviriy san'at asarlarini rassomlar turli janrlarda yaratmoqdalar. Biz tasviriy san'atning ko'rgazma zallarida asarlarni ko'zdan kechirar ekanmiz, har bir davrning o'ziga xos rassomlari, ular yaratgan asarlari ko'z o'ngimizda namoyon bo'ladi va kishni e'tiborini o'ziga jalb etadi.

Uzluksiz talim berish sistemasining davlat standartlariga o'tish, o'qish va tarbiya ishlarining metodlarini, usullarini, ayniqsa maktab va kasb-hunar o'quvchilarini o'qitish va tarbiyalash, usul va formalarini, shuningdek, ularning mazmunini yangilash zarurligini talab qiladi. Bu esa, o'z navbatida o'quvchilarda fikrlash erkinligining hissini bildirishda, shuningdek, o'zlarining ichki tuyg'ulari dunyosining rivojlanishi zarurligidan kelib chiqadi. Ushbu qo'yilgan vazifalar bajarilishining inobatli bo'lishida o'quvchilar bilan olib boriladigan ishlarni takomillashtirish turlaridan, pedagogik jarayonni boshqarish bo'yicha tanlab olingan usullarning to'g'riligidan, ularning har birining o'zgachalagi va alohida qobiliyatlarini rivojlantirish shakllarini ta'minlashdan iborat.

So'nggi yillarda, ayniqsa O'zbekiston o'z mustaqilligini ta'minlashidan beri tasviriy san'at mashg'ulotlarini olib borish ishlarigaham bir qator yangiliklar

kiritilmoqda. Tasviriy san'at mashg'ulotlarida o'quvchilar maxsus bilim, tajriba va malakalarni egallay olishadi, haqqoniylikni va tasviriy san'at asarlarida estetik jihatdan tushunchalar berishga erishadi.

Tasviriy san'at mashg'ulotlari o'quvchilarning fikrlash qobiliyatlarini, ko'rghanlarini, o'rganganlarini yodda saqlanishi, ijodiy tushunchalarini, badiiy did, estetik his-tuyg'ularini orttiradi. Tasviriy san'at bo'yicha mashg'ulotlar o'quvchilarning ijodiy qobiliyatining o'sishi, dunyoqarashining shakllanishiga yordam beradi, insonni har tomonlama takomillashtiradi va fikr doirasini kengaytirib, hayotni va borliqni bilish tushunchalarini rivojlantiradi, go'zallikka intiluvchan kayfiyat beradi.

Hozirgi kunda zamонави tasviriy san'at ta'lim berish predmetining maxsus vazifalari qatorida :

- badiiy madaniyat ko'rinishlari va ularning ijtimoiy turmushimizdag'i rolini tushunishini rivojlantirish ;
- o'quvchilarda tasviriy san'at va badiiy adabiyot asarlariga tegishli emotsiyonal fikr yuritishda, tasviriy san'atga bo'lgan qiziqishini va uni sevishini tarbiyalash ;
- doimiy va maqsadga muvofiq ravishda ko'rib fikr yurgazishini, ranglar va hajmlarini sezishni, kompozitsiya madaniyati, fazoviy fikrlash, fantaziyani, ko'rish orqali fikrlash va kombinatsiya qilish ijodiy vazifalarni konkret obrazlarda yecha bilishini rivojlantirish kabi vazifalarini ko'rish mumkin.

Ushbu vazifalarni loyiq amalga oshirishda tasviriy san'atning jamiyatimiz turmushidagi olib boradigan funktsiyalarining ilmiy asoslari yuksak natijalar beradi. Chunki XVIII asrda yashab o'tgan ulug' frantsuz entsiklopedist va olimi Deni Didro shunday yozgan edi : «Qay bir davlatda rasm chizishga o'rgatish, yozishni va o'qishni o'rgatgandek rivojlansa, o'sha davlatning kelajakdag'i turmush tarzining o'sishi ham shunday kuch bilan rivojlanadi».

Narsaga qarab rasm chizish tasviriy san'at o'quv kursidagi asosiy o'rnlardan birini egallaydi. Narsaning o'ziga qarab rasm chizish mashg'ulotlarida o'quvchilar borliqdagi narsalarning shakli, tuzilishi, rangi va boshqa shu kabi xususiyatlarini, ularning bir-biridan farqi va o'xhash tomonlarini solishtirish orqali aniqlashni o'rganadilar. Shuningdek, narsalarning qaysi geometrik shaklga xos ekanligini aniqlagan holda ularni perspektiv jihatdan tasvirlash yuzasidan bilim va malakalar hosil qiladilar. Naturaning yorug'lik manbaiga nisbatan joylashuvchini hisobga olgan holda ularning yorug', soya, yarim soya, refleks, bliklarini tasvirlashni o'rganadilar. Eng muhimmi, narsalarni kuzatish orqali qalam bilan ularning rasmini ishslash Narsaning o'ziga qarab rasm chizish mashg'ulotlarida har xil predmetlar rasmlarini chizish bilan birga, o'simliklar, gullar, daraxtlar, qush va hayvonlar rasmlari ham chizdiriladi. Chizishda, avval ularni tahlil qilish va o'rganish, o'quvchilardagi eng

yaxshi sifat – borliqni bilishga xizmat qiladi, ularning bilim doirasini kengaytiradi. O’simlik va hayvonot dunyosini o’rganish ularning dunyoqarashini shakllantirishga yordam beradi. Rasm chizish jarayonida o’quvchilarda aqliy faoliyatning xos xusususiyatlarni belgilash, narsalarning tuzilishini bilish bilan bog’liq.

[N.Kashina: «...naturaning analizi bilan tasvirini eng asosiy, umumiylar xarakteristikadan boshlash lozimdir, keyinchalik detallarga doimiy va izchil o’tishga kirishish zarur, yana qaytadan umumiylar shaklga qat’iy tegishli, boshqacharoq aytganda, avvalgi umumiylidan naturani chuqur(detal bo'yicha) o’rganish orqali boyitilgan obrazli ko’rinishiga o’tish lozimdir. Rasmning izchil o’rinlanishi – umumiyyidan yakka-yagonalikga va bo’lakdan qaytadan boyitilgan umumiyligiga o’tish bu qat’iy vazifadir».]

Dars jarayonida narsalar haqida tushunchalar hosil qilish, fikr yuritish, ular xaqida o’ylab malakalarini hosil qiladilar va o’siradilar.

Ko’rish, solishtirish, ushlab ko’rish, xulosalar qilish o’quvchilarda fikrlash qobiliyatining o’sishiga samarali ta’sir ko’rsatadi.

Narsaning o’ziga qarab rasm chizish kishilar uchun eng zarur xususiyalardan hisoblangan xotirani o’siradi. Tasviriy san’at o’quv programmasida o’quvchilarda bunday xususiyatlarni o’sirishga qaratilgan vazifalarga e’tibor qaratilgan.

Narsaga qarab rasm chizish mashg’ulotlarida chiziladigan narsalar o’quvchilar saviyasiga mos bo’lishi bilan birga, ustalarda qiziqish orttirishi juda muhim. Shuningdek, narsaga qarab rasm chizishda o’quvchilarda fazoviy tasavvur va tafakkur o’siriladi. O’quvchilarda bu xususiyatlarni rivojlantirishda, ayniqsa, hajmli predmetlarning perspektiv jihatdan rasmini chizdirishning rol’i katta. Uch o’lchovli narsalarni (bo’yi, eni, qalinligi) tekislikda ikki o’lchovda tasvirlash ham o’quvchilarda shunday xususiyatlarni o’sirishga yordam beradi. Chiziladigan narsalar shaklining konstruktiv tuzilishini tahlil qilish abstrakt tafakkurni o’sirish bilan bog’liq. Katta qiziqish e’tibor va ishtiyoq bilan o’qib o’rganish, ishslash jarayonida ular goho shunday malakaga ega bo’ladilarki, ba’zan mahoratlari rassomlardan ham qolishmaydilar. Bunday qiziquvchilar maxsus o’quv yurtlarida ta’lim olar ekanlar. Haqiqiy rassomga kerak bo’lgan ko’nikma va malakalarni egallahsha harakat qiladilar. Muzeylarda, ko’rgazma zallarida bo’lishi, tasviriy san’atning durdona asarlari bilan yaqindan tanishish, rassomchilik mashg’ulotlariga qiziqib qatnashish, mutaxassis-ustoz ijodkorlarning maslahatlaridan bahramand bo’lish katta ahamiyatga ega. Qalamtasvida rasm chizish ba’zilar o’ylaganchalik oson ish emas. Buning uchun talaba ko’p narsani o’rganishni, bilishi, ma’lum malakaga ega bo’lishi, zehnini o’sirishi, qo’lini o’rgatishi zarur. Qog’oz sathida buyum va ko’rinishlarni haqqoniylar tarzda hajmli qilib tasvirlay olish uchun sabot bilan juda ko’p mashq qilish kerak. Rasm chizishda tasvirlanayotgan narsalarning orasidagi masofa, yo’nalishi hajmda chiziqlarning barchasi ko’z bilan chamlab chizilishi,

tsirkul», chizg'ich va boshqa yordamchi moslamalar ishlatilmasligi kerak. Ana shunda «Tasvirlash - fikrlash demakdir» - degan edi P.P.Chistyakov. U o'quvchilarga «Hech qachon indamay rasm chizish kerak emas, har doim oldingizga maqsad qo'yan holda gapirib tasvirlang, bu erdan u ergacha»- deb doimo ta'kidlar edi. So'z – tasvirlanayotgan buyumni tahlil qilib to'g'ri bajarishda eng asosiy vositalardan biridir. U chizuvchilarda fikr yuritib tasvirlash «odati» ni shakllantiradi, chamlab chizishga ko'nikma hosil bo'lib boradi. Buyumlarni tasvirlash boshqa aniq fanlar kabi fikrlab, chizilayotgan narsani chuqur tahlil etib, uni ko'z orqali emas, turli tasvirlash vositalari bilan, obrazli qilib yaratishni taqozo etadi.

Ma'lumki, tasviriy san'at ijtimoiy ongning bir shakli sifatida atrof muhitni keng va atroficha o'rganish natijasida, aniq fikrlar kabi, tabiatni ilmiy jihatdan tahlil etish orqali rivojlantiradi. Shuning uchun bo'lajak tasviriy san'at, o'qituvchini tabiatni qanchalik ko'p sevscha va kuzatib o'rgansa, u shunchalik tasvirlash sohasida yuksak natijalarga erishishi mumkin.

Bu borada atab o'tish kerakki, Uyg'onish davrining rassomlari tabiatni ilmiy tahlil qilib, uni asosli o'rganganlar va o'z asarlarida ishonarli tasvirlaganlar. Jumladan, Leonardo da Vinchi, Al'brext Dyurerlar inson tanasi a'zolarining har bir bo'lagini matematik jihatdan aniq o'lchamlarda o'rganib o'z tasvirlarida amaliy qo'llanganlar. Inson qomati yoki portretini tasvirlashdan oldin uning tuzilishi xususiyatlari huddi anatom-tadqiqotchidek asosli o'rganganlar va o'zlarining butun jahonga mashhur san'at asarlarini yaratgan O'quv qalamtasvirining ilmiy asoslari talabaning u yoki bu o'quv mashq jarayonida tasvirlashning qonun va qoidalarini aniq bajaradilar. Masalan, boshlang'ich kurslarda gipsli geometrik shakllarni chizishda talabandan ushbu buyumlarni chiziqli konstruktiv tuzilishi hamda perspektiva qonun-qoidalariga amal qilishi talab qilinadi. Inson holatini tasvirlashda esa (yuqori kurslarda) talabalar uning anatomik tuzilishini o'rganishlari shart. Yuqori kurs talabalarida har birining o'ziga xos individual tasvirlash texnik xususiyatlari rivojlna boshlaydi. Ular har bir vazifani o'ziga xos texnik jihatdan amalga oshirish bilan birga qalamtasvirdagi mavjud anatomiya qonunlariga rioya qilishlari lozim (suyak va mashaklarning joylashishi, birlashishi, ularning nisbat va tuzilishlari, yorug', soya va boshqalar.

Bir qarashda bir-biri bilan qarama-qarshi bo'lib tuyulgan tasviriy san'at va ilm-fan amaliyotida biri ikkinchisini to'ldirib shakllantiradi. Ong va sezgi idrok va hissiyot doimo yaqin aloqadadir.

Demak, talaba o'quv vazifasini to'g'ri bajarish uchun birinchi navbatda tasviriy san'atda qo'llanilishi lozim bo'lgan turli qonun va qoidalarga amal qilishi kerak. Ushbu qonun-qoidalar orqali u o'quv qalamtasviri bajarishdagi birinchi darajali buyumlarni bo'rttirib ko'rsatishi, boshqa shaklning xususiyatlarini aniq

tasvirlash va ikkinchi darajali buyumlarni esa, umumiyl oddiy ko'zga uncha tashlanmaydigan qilib bajarishi lozim.

Tasviriy san'at sohasidagi, xususan o'quv qalamtasvirida qo'llaniladigan qonun va qoidalar tabiat qonunlaridan kelib chiqadi. Ushbu qonunlar tasviriy san'atga etarli ta'sir etib uning rivojlanishida katta ahamiyatga ega. Tasvirlash qonunlari talabada qalamtasvir ishslash bilim va malakalarini shakllantiradi, ijodiy qobiliyatlarini o'stirish va uni bo'lajak pedagogik faoliyatga puxta tayyorlaydi.

Buyumlarni o'ziga qarab tasvirlash mashqlari badiiy -grafika fakul'tetlarida asosiy hisoblanib, u talabandan yuqorida bayon etilgan qonun va qoidalar asosida ish yuritishni talab etadi. Shu bois, talaba o'qishning dastlabki bosqichlaridanoq rasm chizishning asosiy qonunlari bilan to'la qurollangan, hamda o'tmishda yashab ijod qilgan buyuk rassomlarning ijodini va tasvir ishslash texnikalarini chuqr o'rGANISHI lozim.

Tasviriy san'at, borliqdagi voqealardan hodisalar hamda buyumlarning nafaqat tashqi shaklini bajarishni, balki ushbu narsa va buyumlarni ichki dunyosini, tabiatdagi hodisalarini chuqr tahlil etishni taqozo etadi.

Buyumlarni konstruktiv tuzilishlarini hamda ularning turli vaziyatlardagi perspektiv qisqarishlarini to'g'ri tasvirlash talabalardan tinmay amaliy mashqlar bajarishni talab etadi. Jumladan XIX asrning birinchi yarmida ijod etgan rus pedagoglaridan A.P.Sapodnikov buyumlarni tasvirlashda «Sinch» (karkas) usulini joriy etdi. Gipsdan ishlangan geometrik shakllarni tasvirlashda, u ma'lum shaklning yoniga shu shaklning simdan ishlangan nusxasini qo'yib yosh rassomlarga chiziqli konstruktiv tuzilishi, perspektiva qonun-qoidalarini osonlikcha o'rGANISHLARIDA yordam beragan. Sinch usuli yordamida tasvirlash turli geometrik hamda boshqa shakllarni (kub, tsilindr, konus, prizma va boshqalar) buyum tekisligidagi tayanch nuqtalarini, perspektiva asoslarini hamda fazoviy holatlarini aniqlashda katta yordam beradi.

Ma'lumki, boshlang'ich kursdagi talabalar gipsdan ishlangan turli geometrik shakllarni o'ziga qarab tasvirlash vazifalari ko'rsatilgan. Bunda ular kub, shar, prizma, konus, tsilindr, piramida, gipсли ko'za, turli naqshlar va me'morchiлик bo'laklari va hokazolarni o'ziga qarab tasvirlaydilar. Ushbu mashg'ulotlarning asosiy maqsadi, talabalarda kompozitsiya, chiziqli konstruktiv tuzilish, nisbatlar, perspektiva asoslari kabi ko'pgina malakalarini o'rgatish hamda shakllantirishdan iboratdir. Aksariyat umumta'lim maktabalaridan talabalikga qabul qilingan yoshlar ushbu vazifalarni osongina ishslash u yoki bu vazifani bajarishda unga qo'yiladigan talablarni tushungandek bo'lishadi, ammo yetarli malaka va ko'nikmalarining, hamda ushbu vazifani ishslashda asos hisoblangan qonun qoidalarni bilmasliklari oqibatida ancha qiyinchiliklarga uchraydilar.

Qalamtasvir – barcha tasviriy san'at turlarining asosi hisoblanadi. Rassom tasviriy san'at turining qaysi birida ijod qilishidan qat'iy nazar, qalamtasvirga asoslanadi. U o'zining kuzatishlari, katta asar kompozitsiyalari ustidagi izlanishlarini avval qalamda dastlabki chizgilar bilan ifodalaydi. San'at asarlarini yaratishda esa, ushbu bajarilgan chizgilar rassomga yordamchi manba bo'lib xizmat qiladi.

Rassom u yoki bu kartinasini yaratishni qalamdan boshlaydi. Shundan keyingina ushbu san'at asari ranglar jilosi orqali boyitiladi, xulosa qilib aytganda, qalamtasvirsiz hech bir rassom o'z asarini, yetuk holga keltira olmaydi.

Qalamtasvir boshqa san'at turlari orasida mustaqil ravishda tugallangan dastgohli san'at asari ham bo'lishi mumkin.

Foydalilanigan adabiyotlar:

B.Boymetov. Qalamtasvir o'qitishning ilmiy asoslari. Metodik tavsiyalar.T., 1995

B.Boymetov. Qalamtasvir. Pedagogika institutlari va universitetlari uchun o'quv qo'llanma.T., 1997

B.Boymetov. Portret qalamtasviri. O'quv qo'llanma.T., 2001

N.N.Rostovtsev. Aksdemicheskiy risunok. M., 1984

Avangard, ostanovlenniy na begu. Al'bom. Leningrad, 1989

Gosudarstvennyy muzey iskusstv Karakalpakkay ASSR. M., 1976

Valentin Serov. Al'bom. M., 1974

T.Serebryakova. Izbrainye proizvedeniya. Al'bom.M., 1978

N.Kashina, R.Taktash. Jizn' i tvorchestvo.T., 1972

Istoriya iskusstv evropeyskix stran.M., 1981

Impressionizm. Al'bom. L., 1980

Postimpressionizm. Al'bom.M., 1979

Aleft'eva I.Gyu Pis'ma i vospominaniya xudojnika.J. «Yunyy xudojnik».

№ 7. 1983

www.ziyonet.uz

www.edu.uz

www.pedagog.uz

www.nbgf.intal.uz

UZACADEMIA

ILMIY-USLUBIY JURNALI
НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL

ISSN (E) – 2181 - 1334

BARCHA SOHALAR BO'YICHA

VOL 2, ISSUE 9 (19), JULY 2021
PART - 2

Volume 2. Issue 9 (19), july 2021